

K O N Y A

H A L K E V İ A Y L I K K Ü L T Ü R D E R G İ S İ

YIL : XII

N İ S A N 1948

SAYI : 114

Koca Sinan'ı Anarken

Şahabettin Uzluk

Bugün, yüksek Türk Rönesansı devriminin, kurarının ve yaratınının 360 cı dönüm yılıdır. Bu pek zengin ve değeri üstün devrimi hazırlayanların, ileri götürülenlerin başında Koca Sinan gelmektedir. Klasik Türk mektebi üstüne, yüksek rönesansı kurmak şerefi yalnız ona aittir. Bu anda, bir kalple, bir ağızla, bir düşünce ile bütün bir ulus onu yaşıyor ve onun ölmeyen eserleri önünde hayranlık ve dehşet duymaktadır.

Geniş bir devir onun varlığının, onun teknik ve san'at yükselişinin hükümranlığı altında durmaktadır. Asyada, Anadolu'da, Avrupada devam etmiş Türk mimarlığının Abdülkaffar, Ramazan, Kelük, Mehmet, Sadettin, Bedrettin, Vahit ve bunlara katılacak Hacı Alâeddin, Hacı Ömer, Rüstem, Muslahattin, Musa, Hayrettinlerle Bursada, İzmitde, Edirne'de, İstanbul'da Küçük Sinanlarla Büyük Sinanlarla yeni hudutlara yeni görüşlere, yeni buluşlara kavuşarak yüksek bir hussusilik arz ediyordu.

Aynı zamanda Sinan yalnız bir devrenin değil ve fakat başka bir çok devirlerin terkiplerini orjinal durumda yüze çıkarmış bir varlığın kompozitörü olmuştu. İtalya kültür sınırları içinde Bramante, Cinluimo De Sengalo, Baldassare Perozzi, Michenlangerlo neyise Türklerde Sinan onların üstünde kalan ve belki de

onları kat kat geride koyan bir varlıktır. Onunla övünücü olan yalnız bir millet değil, bütün bir dünyadakilerdir.

Y. İstrzygowski, H. Gluck bunlara eklenecek bir çok milletler arası müdek-kiklerin Sinan'ı anlatan satırlarını buraya nakletmek pek uzun olacaktır. Onlardan yalnız Y. Burckhardt'ın dediğini bir defa daha tekrarlamak henüz bilinmeyen ve anlaşılmayan bu geniş alemde bir aydınlık damlası verecektir.

(Yunanlılardan itibaren başlamış bu denemelere, bir zamanlarda İtalyanlar savaşımlardı.) Ve fakat bütün bu uğraşmalar pek acıyarak söylemeli ki onlar hesabına bir muvaffakiyet işareti olamazdı. Bu uğurdaki bütün tecrübeler ve yorulmalar maalesef ufak bir hududun dışına çıkmış değildir. Buna karşılık Türklerin çalışmaları evvelkilere nazaran pek üstün vaziyet arz etmektedir. Bilhas-sa, (Konyadan itibaren başlamış emin adımların yüksek noktasını Sinan'ın yaptıkları teşkil ediyor.)

Binaenaleyh, Türk mimarlığının yüksek ronesansında Sinan, bütün bir devreyi dolduran şanlı eserleriyle yaşıyor. Bu gün bütün dünyaya birçok şanlar veren Türk ulusunun kaynağı da yaşamaktadır. Bugün o ulusun dünya çapındaki büyük sanatkârını burada anmakla pek büyük bir şeref duymaktayız.

Sinanın Huzurunda

Y. Mühendis Fakih Özlen

Vatandaşlarım;

Bugün, Türk sanat tarihinin en muazzam şahikası, Türk Mimarı dehasının en büyük mümessili Mimar Koca Sinan'ın ölümünün 360 ıncı yıl dönümüdür. Bu vesile ile Koca Sinan'ın manevi huzurunda saygı ile eğilecek 360 yılın üstüne çıkan ve daha da asırların ötesine uzanacak olan sanat kudretini anmaya ve anlatmağa çalışacağız. Sinanın şahsında devrinin san'at kültürünü selemliyoruz. Atalarımız, tarihimiz, kültürümüz, dünlerimiz ve yarınlarımıza karşı borçlu olduğumuz vazifeleri hatırlayacak ve bu vazifelerimizi her halde başarmak azminde olduğumuzu bir kerre daha tekrar edeceğiz.

Vatandaşlarım; Sanatkar bir devrin mihveri bir kültür'ün muhassasıdır. Vazifesi tevaruz ettiği medeniyet ve kültüre kendisinden de yeni bir şeyler ilave etmek, devrinin kültür ve medeniyetini san'at eseri halinde abideleştirmek, gelecek nesillere destek ve öncü olmaktır. Sinan, Osmanlı İmparatorluğunun Tuna yollarından Hindistan kapılarına dayandığı en mutantan zamanlarında yaşamıştır. Bir büyük sanatkar yaratmanın bütün şartlarını camii bir devrin adamıdır. Ve o devrin bir büyük Sanatkârı olabilmek saadetine ermiş, bu vazifeyi de bir hakkın başarmak kudret, azamet ve dehasını göstermiştir. Bir ömrün dar çer-

çevesine sığmayacak kadar çok fani bir zekanın yüklenemeyeceği kadar mütelevvi ve sanat dünyasının kıpta edeceği incelik ve azametde eserler yaratmıştır.

Ordularla birlikte Viyana surlarında Bağdat saraylarına, Rodos mabetlerinden İran şehirlerine kadar bütün imparatorluğu karış karış dolaşmış, Yunan, Orta çağ. Şark ve garp sanatını etüd etmek imkanlarını bulmuş ve her gittiği yerde bu fırsatları bilhassa kaçırmamıştır. Sinan yolcudur, Sinan köprücüdür, Sinan sucudur ve Sinan Mimardır. Gerek köprülerinde gerek su yollarında ve gerek diğer bütün inşaatlarında, ilmin ve fennin bugün bize sağladığı bütün imkanları, o zamanın şartları içinde, ve hayattan pratik şekilde yetişmiş olmasına rağmen en ince teferruatına kadar ve en usta bir şekilde kullanmış ve harikulade muvaffak olmuştur.

Malum olduğu üzere Edirnedeki Selimiyenin kubbesi o zamana kadar yapılan kubbelerden hem daha geniş ve hem daha basıktır. Bu kubbe dört mer'i sütun üzerine oturtulmuştur, Muhterem Hocam profesör Burhanettin Berkenden dinlediğimize göre; Fransızların Poete depierre taş şairi dedikleri meşhur Sejournee Selimiye'yi gezerken bilhassa dafiaların alınması bakımından « Sinan'a kadar hiç bir sanatkar böyle

bir kubbeyi bu kadar narin sütunlar üzerine oturtmağa cesaret edememiştir. Ondan sonra da zamanımıza kadar kimse bu cesareti henüz göstermiş değildir. » Diyerek hayranlığını ızhardan çekinmemiştir.

Sinan da kompozüsyon, teknik, ihtişam ve zarafet yana ve aynı zamanda mükemmeldirler. Bunun şaheser örneği de Edirnedeki Selimiye'dir bir kerre, abidenin oturtulduğu sırt çok güzel intihap edilmiştir; Türk, Yunan ve Bulgar arazilerinin 30 — 40 kilometre derinliklerinden görülür; ve her taraftan güzel görünür nisbetle ve ahenk harikuladedir. Minarelerdeki incelik ve zarafet insanın gözlerini büyüler. Abidenin heyet mecmuası, külhalinde, bakanın gözlerini ve gönlünü doyurur. Teknik ve mukavemet hesapları bakımından da yukarıda zikrettiğimiz veçhili geçmişi ve geleceği hayran edecek bir hüner ve cesaretle işlenmiştir. Aziz dinleyicilerim; sanatımız ve sanatkarımızda fettiğimiz devirler ve yerler bizim olan devirler ve yerlerdir. Deha ve kılıç zaferi bir devre, bir yere, muvakkaten hükmedebilir. Ve fakat hiç bir zaman feth edemez. Çamlıca sırtlarından İstanbulu şöyle bir bakınız: Fatih'in feth ettiği İstanbulu Ayasofyanın tahakkümünden Sinan'ın Süleymaniyesi kurtarmıştır.

Seimiye Edirne ufuklarına Sinan tarafından atılmış bir imzadır. Tarih boyunca silinmeyecek ebedi bir imzadır. Burası Türktür, Türk kalacaktır; imzasıdır. Merhum Kemalettin Kamu « Tuna'yı geçerken » adlı şaheser mısralarında:

**Oradan döneli bizim ordular
Akıyor yerinde duruyor sular.
Yeleli köpürmüş atlarla değil
Kötür bir trenle geçtim tunadan.**

diye yanar. Bugün yeleli köpürmüş atlar ve yeleli köpüklü atlıları olan ordular, Viyanalar, Muhaşlar bizim için birer aziz hatıra ve tarih olmuşlardır. Fakat biz hala, Tuna boylarında çağrılan türkülerimiz ve oralarda bıraktığımız

sanat eserlerimizle, hala ve hala tunadan berisinin sahiplerindeniz Kanuni seferleri birer hatıra olmuştur. Fakat Sinan fethettiği yerlerde hal a hükmetmedir. Sanatkarın Fatih'ten farkıda budur.

Bizim için aziz bir hatıra olan Koca bir İmparatorluğun azametini, üç kıtaya eserleriyle abideleştirip yerleştiren Sinan'a saray; Sermimarı cihanlık rütbesini vererek halkta onu dağlara verdiği atla çağırıp Koca Sinan diyerek kadirşınaslıklarını göstermişlerdir. Cumhuriyet Türkiye'sinin genç ve dinamik sanatkarlarında, aralarından bugünün Sinanlarını yetiştirmek suretiyle Sinan'a karşı olan asıl borçlarını ödemek vazifesiyle mükelleftirler. Herse ne Nisanın 9 unda Sinan'ı anış bu vazifeyi hatırlayış ve bir ant içiştir. Tarihimize ve ecdadımıza karşı vazifelerimizi unutmadık ve başaracağız demektir.

Bundan 12 sene evvel, Süleymaniye'nin gölgesinde, yine sinanı anarken Sinan'a layık bir mezar, bir abide yapamadığımız hususunda hatip arkadaşlarımız tarafından ızhar edilen tessüre şöyle mukabele etmiştik: Sanatkar abidesini kendisi yapan varlıktır. Biz ne kadar uğraşsak Sinan'a Süleymaniye ve Selimiye gibi birer abide yapamayız. Sinan, Selimiye ve Süleymaniye'nin sanatkarı olduğu müddetçe dünyanın dört bucağından gelecek hayranları ve ziyaretçilerini sanatının muhteşem gölgesinde seyretmek saadetine ermiş ve daha asırlarca da erecektir. Bugünün nesli olan bizim sinana karşı en büyük vazifemiz, ona bir mezar inşa etmekten, evvel bugünün Sinanlarını aramızdan yetiştirerek torunlarının yüzünü kara çıkarmadığını çıkarmıyacığını ona isbat etmek ve bu suretle onu, manevi dünyasında müsterih uyutmaktır. Çünkü nesillerin birinci vazifesi, medeniyet dünyasında atalarının eriştiği merhaleleri bir merhale daha aşarak, elde edilen o kültür ve medeniyeti kendilerin-

den daha ileri gidecek bir nesle devretmiştir. Kısa tabiriyle vazifelerimizin birisi çocuklarımızdan geri ve babalarımızdan ileri olmak ben namlarına konuştuğum Cumhuriyet Türkiye'sinin genç ve dinamik mühendisleri adına söz veriyorum. Koca Sinan, manevi dünyanda huzurla uyul.. Bugünün genç nesli vazifelerini müdriktir ve mutlaka, mutlaka başaracaktır.

Aradan 12 sene geçti Ankarada ATATÜRK anıtı, Çanakkale şehitleri abidesi, Adliye sarayları, ve Üniversite projeleri genç neslin muvaffık olunmuş

eserleri olarak bunu verdiler. İnaniyoruz ki bu nesil, bizim neslimiz, gelecek 12 yıla çok daha muazzam ve mütelevvi muvaffakiyetler sığdıracaklardır.

Koca Sinan'ı anarken, onun şahsında çinilerinden taş yonmalarının en küçük teferruatına kadar alın teri döken bütün Türk işçi ve emeğinin, ve onları dehasının kubbesi altında toplayıp bizlere, dünyaya övünebileceğimiz muazzam şaheserler yaratan Koca Sinan'ın, manevi huzurunda, hürmetle, minnetle ve gururla eğiliriz.

Sinanın Sanatı

Y. Mimar Kemal Altan

Koca Sinanı anlatmadan evvel daha eski medeniyet ve sanat tarihimizden bahis açmak isterim. Mimari, bir milletin medeni miyarı yani en hassas kabiliyet ölçüsüdür. Selçukilerden evvel ilk İslam-lığı kabul eden Gaznelilerle sözlerime başlıyorum. Türk medeniyetini; Hindistan içlerine kadar yaymış olan Gaznelilerin daima zaferli akınlarında bayrakları üzerinde (Fil Bahk) resimlerini; denizde, karada en kuvvetli bir devlet olduklarını (Hakan Berrin ve Bahreyn) manasına bir remiz olarak kabul etmişlerdi. Gaznelilere ait Semerkant ve Buharada uyurlaşmış bir Türk yaşıyordu.

Selçukilerden Alp Arslan ve Melikşah devirlerinde ise Türk medeniyetinin yüksek eserleri islâm dünyasının dört de üçünü kaplamıştı. Melikşah'ın vefatı üzerine yerine geçen amuca zadesi Kutlumuş oğlu Süleyman Şah zamanında büyük Selçuki İmparatorluğu dörde ayrılarak başkent olan Konyada, bağımsız (Anadolu Selçuki devleti) kurulmuş ve 330 yıl sürerek 17 Hükümdar geçmişti.

Birinci Sultan Alâeddin tanınmış Türk bilginlerini, şairlerini, sanatkarlarının toplayarak yüksek bir kültüre bürünmüş olan Konya şehrini, dünyanın en büyük medeniyet merkezi haline getirmişti.

Selçuk hükümdarları Türk mimarlarını yeni yapılacak sanat eserlerinin (Suretini nushah vekârname kılmasını)

yani keşif ve projelerinin düzenlendirilmesi, çift eyvanlar üzerine yapılacak zîba manzaralı binaların ferahül mevani olması yolunda hükümler verirdi.

Bu sebeple Konya şehrinde Türk mimarisinin en seçkin örnekleri vücuda gelmiş ve bu eserler asla özelliğini kaybetmiyerek büyük Türk mimarlarının elinde klâsiğin güzellik kaidelerine yüksek bir örnek olmuştu.

İznik, Bursa ve Edirne şehirlerinde ilk temiz örneklerini Mimar Konyalı Hacı Alâeddin, Mimar Hacı Ömer meydana koymuşdu. Türkler İstanbulu aldıkları zaman Bizans medeniyeti karşısında, Selçukilerden geçen orjinal zevklere mahsus Türk sanatının yüksek asaletini göstermişlerdi.

Bizans sanatının ilhamına muhtaç olmıyan belki - belki değil - şüphesiz ona dudak büken Türk sanatkarların eserlerine; bazı garpliler Arab ve Acem daha ziyade Bizans tesirlerinin karıştığını iftira etmişlerdi.

Burada tarihî iki mühim noktaya ilişmek isterim. 1 - Anadolu'ya akın etmiş olan Haçlı ordular, ikinci Kılınc Arslan'ın kılıncıyla hezimete uğrıyarak geriye döndükleri zaman Avrupaya ne taşımışlardı ?

Türk Selçuki sanatının ilhamlarını Avrupada yeni bir tarz olarak beliren

kotik şekillerinde ve motiflerinde Selçukî tesirleri görülmektedir. Sanki aynı üslup; imtizaç ve izdivaç etmiş, Selçukî sanatının bir mahsulü olarak tecelli eder.

2 — (15/16) cı yüz yılı içinde: Ke-malettinlerin, Hayrettinlerin, Alilerin Koca Sinanların önemli eserleri Türk klâsik sanatının (yükseliş çağını) koy-duğu zaman İstanbulda Türk mimarisini şaşaaşı gözler kamaştırırken Bizans sanatkârları Avrupaya kaçmışlar, Röne-sansı çıkarmışlardı!

En büyük rönesas eseri olan İtal-yadaki meşhur Senpiyer'in inşaatı tam 70 yılda tamamlanmıştı. Üzerinde Rafael ve Mikelânj gibi tanınmış sanatkârlarla bir çok mimarlar çalışmıştı.

Simdi burada bizim Koca Sinandan bahsetmek gerekli göründü! Mikelânj meşhur Senpiyer'in büyük kubbesini tamamlamağa muvaffak olmadan ölmüş-dü! Koca Sinan ise bir elden bir kafa-dan bir birinden önemli yüzlerce eser-ler, mimarî siteler vücuda getirmiştir.

**Her Küngüre i eyvandan bir köşe
Her zaviyeyi eyvandan bir tuşe**

Peyda ettiğini, hakkıyla fenninin üs-tadı, husrevane hizmetinin ferhatı oldu-ğunu isbat etmişti. Edirnedeki şaheseri olan Selimiye camii'nin yüce kubbesini bir zafer tacı gibi tamamlayıp kondur-duğu zaman : «Küffarı Hakısar Ayasof-ya gibi büyük kubbeli bir cami yapı-lmaz kanaatindelerdi,, işte :

**Bu ali kubbe andan oldu azam
Kalanın bilmezem Allahu Alem**

diyerek eşsiz dehasını dünyaya teslim ettirmişti.

Koca Sinan daima bu üslup güzel-liğinde incelik, yücelik tesirleriyle te-cessüm ettirdiği Tiplerini her yerde ayrı şekil ve plânlarla meydana koymuşdu. Konyadaki Sultanselim camii'nin plânın-da daha güzel bir tarz tertip üzerine nis-betleri ve komposüsyonu çok yerinde fevkalâdelik içinde sade güzelliği gös-termiştir.

Caminin içerisinde fil ayağı denilen iki kalın ayak olup cümle kapısı etra-fında bulunan çıkıntılı konturforlara bağ-lı karşılıklı iki kalın ayak arasında ay-rıca dilimli şekilde, başlıklı küçük su-tunlar tertip edilmiş ve bunlar üzerinden geçen geniş açıklıktaki askı kemerlerine orta büyük kubbesi oturmuş ve orta kubbeye yalnız bir cihetten bitişik (mih-rap kısmı üstünde) tek yarım kubbe teşkil edilmiştir. Üsleri tabaka halinde bulunmayan yan mahsurelere mahsus bölüntüler üzerinde ufak kubbelerle ka-patılmıştır. Mermerden yapılmış olan mih-rap ve memberinin çok ince maharetle işlenmiş oyma işçiliği vardır.

İç duvarları, çini, nakış ve kitabe gibi süslere bürünmemiştir. Camii'nin en son bir tamirinde İstanbulda Şişli civa-rındaki (Hurriyet abidesini) yapan merhum Mimar Muzaffer'in eviyle eski devrin önemli nakış hünelerlerini andıran süsler vücuda getirilmişti.

Hazreti Mevlânânın dergâhı müşte-milâtından imareti ve avlusu içerisinde-ki türbelerle beraber dergâhın camisi, Karapınar ilcesindeki ikinci Sultan Seli-me ait (Cami, İmaret, Medrese), Kon-ya Ereğlisinde Rüstem Paşa Kervansa-rayı, Ilgın İlcesinde (984 1576) tarih-inde inşa edilen Kıbrıs Fatihî Serdar Ka-ra Mustafa Paşaya ait (Cami, kervan-saray, imaret) bulunmaktadır.

Bu eserler, Konyadan Antalya sahil-lerine inen ve Akdenizdeki Kıbrıs adası-na akın eden eski Muzaffer ordularımızın önemli hatırasını taşıyan birer âbide ha-lindedir. Büyük üstadın birazda haya-tından bahsedelim :

Koca Sinan öleli bugün tam (360) yıl olmuştur. Kayserinin eski ağrınas şimdiki (Mimar Sinan) köyünde dünya-ya gelmiş, 23 yaşında iken askerliğini İstanbulda acemi kışlasında yapmış ve 23 yılda tamamlamışdı! Orduda buludu-ğu zaman (Yaya başı, Atlu sehban, zemberekci başı, subaşı) rütbelerini al-

mış en büyük savaşı kanındaki Türk kahramanlığını, elinde palaska olarak düşman saflarına saldırılarıyla göster-mişti. Sinan, eski askerlikteki şimdiki istihkâm kıtasına muadil (Martolos) sı-nfında iken en son (Perutsuyu) üze-rinde, büyük zaferi temin ettiren kurdu-ğu köprüsü, kendisinin askerlikten Mi-marlığa bir geçidi sayılır.

Bu tarihte, (Pala) sını bırakıp (Mala) sını aldığı zaman tam 46 yaşında hassa baş mimarlığı payesini ihraz etmişti. 52 yıl bu yurdun yüzlerce güzel sanat eser-lerini bıraktıktan sonra 98 yaşında öl-müşdü. Hayatı tam bir asrı doldurmuş olmaktadır. Nihayet faniye karışan Ko-ca Sinan ölmez eserleriyle bugün her Türkün iftihar dolu gönlünde yaşamak-tadır.

Koca Sinan'ın 360 ncı Yıl Donumü

**Sinan günü vesilesiyle diğer Âbidelerimizin adsız
Sanatkârlarını da analım !**

Yüksek Mimar Mazhar Altan

Bugün Mimar Koca Sinan'ın ölümünün 360 ncı yıldönümüne raslar. Büyükleri hakkında saygı ve kadirbilirlik duygularını daima muhafaza eden ve bunu göstermeyi en büyük bir şi'ar bilen Türk'lük ,yurdunu öz sanat eserleriyle süsleyen büyük sanatkâr Sinana karşıdabu saygı ve kadrlığı esirgememiş ve her yıl onun ölümünün yıl dönümüne raslayan günde, adını ve hatırasını hürmetle anmayı bir vazife bilmiştir.

Bu bir başlangıç olduğu kadar ileri- si için de yalnız Sinan'ın değil yalnız Sinan'la beraber Türk mimarisinin yükselmesine hizmet etmiş ve adları belirsiz kalmış sanatkarların hayat ve hatıraları üzerinde bize birer tetkik mevzuu hazırlamış olacaktır. zira bir hakıktır ki sanat tarihimiz üzerindeki ilgilerimiz ne kadar çok olursa olsun, bunlar hakkındaki bilgilerimiz de tamamlanmış değildir. Sanatkârlarımız hakkında da... Biz, Sinan gününün bu önemli izi üzerinde yürümekte bize dün olduğu kadar, bugünde ve yarın da daima büyük ümüt ve başarılar vadettiğine ve gayeyi elde etmemizde başlıca bir amil olacağına da inanmaktayız.

Çünkü dün, Sinan hakkındaki bildik-

lerimiz, yalnız bir (Tezkeretülbunyan)dan ibaret kalmışken, 1919 senesi yapılan ilk Sinan ihtifalinden bugüne kadar geçen 29 yıllık uzun bir zaman içerisinde araştırmaların ve arşivlerin yardımıyla Sinan'ın hayatı üzerindeki bilgilerimizin aydınlanmasına imkan hasıl olmuştur. Aynı suretle Sinan'ın eserleri üzerindeki incelemelerle yine (Tezkeretülbunyan) daki kayıtlara tamamen bağlanmaktan kurtularak bu kitabın dışında ve içerisinde olanları ayırtabilmek kudretine sahip olmuş buluyoruz.

Çünkü Sinan gününe kadar Türk mimarisi, üzerindeki tetkiklerimiz hemen hemen fertlerin çalışmalarının muhassalasından ibaret kalmışken Sinan gününden sonra bu tetkiklerin devlet eliyle teşkilatlandırılmış olması ve bu teşkilatın git gide memleketin bütün kültür muhitinde samimi gayelerle yapılmış ve kökleşmiş bizi gayeye karşı daha ümitli ve daha kuvvetli olarak bağlamış buluyor.

Bu sayede Anadolu ve Trakyadaki yüksek mimarî değerdeki eserlerimizin en başlıcalarının rölöveleri yapıldığı gibi bütün tarihi eserlerimiz üzerinde ayrı ayrı incelemeler yapılarak bunların devir

ve sanat itibariyle olan değerleri ortaya çıkarılmış ve tasnif edilmiş bulunuyor.

Yukarda izah ettiğim gibi, Sinan gününe kadar Türk mimarisi üzerindeki tetkiklerimizin ancak fertlerin çalışmalarından ibaret kalması ve, hele meşrutiyet inkilabına kadar Türk mimarisi tamamen ihmal edilmiş olması gibi sebepler yüzünden Türk mimarisi hakkında garp alimlerinin yazdıkları eserlerde samimi olmıyan ve hiç şüphesiz gareze ve bilgisizliğe dayanan isnatların düzel-

tilmesine de inkar bulunamıyordu.

Bugün ise, bu gibi yanlış isnatların yeri kalmamıştır. Çünkü Türk mimarlarının kendi öz mimarileri üzerindeki etüt ve tetkikleri ve elde ettikleri müsbet kanaatleri bu mevzu üzerindeki yanlış telakkileri tamamen çürütmeye kafi gelecek kadar canlı ve kuvvetlidir.

Bunun içindir ki memleket kültüründe bize bu önemli yolu açmaya vesile olan Sinan gününün kıymetini ayrıca tebcele borçluyuz.

Mimar Koca Sinan

Mehmet Önder

1512 yılında Yavuz Selim, tahta geçtiği zaman İran ve Mısır seferlerini yapacak olan büyük Türk ordusunda boşalan yeri doldurmak ve Yeniçeri yetiştirmek üzere memleketin her tarafından devşirme toplanmıştı. [1]. Bunlar arasında Kayseri'nin (Kesi) bucağına bağlı (Ağrinas) köyünden Sinan adında bir genç vardı. İlerde Türk mimarisinin efsis artisti ve dahisi olacak olan bu genç Mimar Sinan'dı.

Sinan 1490 yılında doğmuştur. Babası Abdülmennan, devlet dairelerinde yazıcılık yapardı [2]. Sinanın büyük babası Doğan Yusuf ağadır.

Sinan köyünden İstanbula geldiği zaman 22-23 yaşlarında çevik ve atılgan bir delikanlı idi. Onu, Atmeydanındaki İbrahim Paşa sarayında bulunan Acemi oğlanlar mektebine verdiler. Sinan bu okulda dülgerliğe talip olmuştu.

İstanbula geldiğinin ikinci yılı başlayan büyük şark seferlerine Sinan da

[1] ; Bundan önce devşirmeler Rumeliden toplanırdı.

[2] ; Bazı müellifler; uydurma şecere ve mahiyeti meçhul belgelere dayanarak Sinanı Hristiyan azınlıklardan göstermiye yelteniyor. Sinan eserleri kadar, Türk ve müslümandır. Bu müellifler o kadar büyük gaflet içindedirler ki Türk mimarî tarihinde Sinan adlı bir kaç tane mimarın bulunduğu dahi haberleri yoktur.

katılmış, İran ve Mısır gibi iki muazzam medeniyet merkezini görmek ve ilhamlar almak fırsatına ermişti. Kanunî Süleymanın cülusunda Sinanı yeniçeri olarak görüyoruz. Türk orduları garp-te büyük seferler yapıyor. Sinanda beraber, serhadden serhadde koşuyor. Onun kılıcı gibi kafası da işliyor, 1520 de Belgrat seferinde, 1522 Rodos seferinde, 1526 Mohaç, 1534 Bağdad (Bu seferde zemberekçibaşı), 1535 İran seferi (Bu sefer de Haseki sınıfına girdi), 1537-38 İtalya seferlerinde Barbaros Hayrettin ve Lütfi Paşaların yanlarında orduya hizmet etti.

Sinan ilk ilhamlarını Selçuk eserlerinden almıştı. Onun eşsiz san'at ve fitrî kabiliyeti bu ilhamlarla beslendi. Artık bir fırsat, onu dünyaya tanıtabilirdi. Bu fırsat şöyle cereyan etti :

Kanunî Süleyman Buğdana sefer ettiği zaman, ordunun Prut suyundan geçmesi için bir köprü kurulmasına lüzum vardı. Lütfi Paşa Köprü'nün inşası için Kanuniye, Subaşı Sinanı tavsiye etti :

" — Saadetlû Patışahım. Köprü bina olması Sinan Subaşı denilen kulunun kadir ve itibarı ile olur. Haseki ben-de. nizdir, Emir eylen, yaranile mukayyet olsun. Gayet üstad-ı cihan ve mimarı kârdandır. „ dedi. Ve böylece Sul-

tan Süleyman, köprü'nün yapılmasını Sinan'a emretti. Sinan bu köprüyü onüç günde kurarak orduyu geçirdi; köprüyü Kanunî çok beğenmişti.

Seferden dönüşten sonra 1538 de Sermimaran Hassa Acem İsa vefat etmişti. Sadrazam Lütfi Paşa, Hassa Sermimarlığını Sinan'a teklif etti. Kabul eden Sinan 48 yaşlarında olgun ve kültürlü bir şahsiyetti. O önce düşmanla boğaz boğaza cengediyorken, şimdi granitler, mermerler ve demirlerle boğuşacaktı. Nitekim ömrünün sonuna kadar bu uğurda çalıştı, 41 yıl Türklüğe ölmez eserler verdi ve 1588 de vefat etti.

Sinan mimarî tarihinde kimsenin oturamayacağı bir taht kurmuştur : O , 16 ncı yüzyıl Türk kültürünün bütün kudretini, bütün ihtişamını, ancak deha ile izah edilen bir ahenk içinde tesbit etti ve yüzyıllar boyunca Türk sanat kültürü ve mimarî üstünlüğünün plâstik bir destanı olan eserlerini noksansız ikmal etti. Bütün tarih boyunca Sinanın eserleri, sönmez bir meş'ale olarak ufuklarımızı, gönüllerimizle birlikte aydınlatmıştır.

Sinanın kendisinde ve dehasında Orta Asyadan cihanın dört köşesine me-

deniyet ve umran götüren Türk Mille-tinin yüksek vasıfları parıldar.

Sinan büyük bir milliyetçidir : Sana-tında daima ilmî bir iddia gözetmiş, Türkün ruhundaki ulviyet ve heyecana tamamilе varis olmuş ve onu eserlerinde eksiksiz yaşatmıştır. Onun eserleri orijinaldir ve temamilе millîdir. Sinan, bir tarihin muhassalasıdır: O, geçtiği yerlerde camilerden, kervansaraylardan sebil ve çeşmelerden izler bırakan dahi gölgesiyle bütün Türk sanat tarihini kaplayacak kadar engindir. Türklüğe 400 den fazla eser kazandırmıştır.

Sinan Sanat tarihinde aşılmaz bir şahika teşkil eder: Bugün Avrupa san'atı Süleymaniye ve Selimiye'nin kubbelelerini görüyor. O beynelmileldir. O bir harika insandır.

O, Süleymaniye'nin keskin kavisli kemerleri, geniş kubbelerinin gölgesinde birkaç mermer parçasına sığınmış yatıyor. Fakat eserleri yüzyılların kucağında eşsiz bir deha olarak yaşıyor ve daima'da yaşıyacaktır :

Sen ak sakalınla, eyy Koca Sinan
Mermerleri hamur gibi yuğurdun.
Uyu, uyu sen eyy... Ey mutlu insan
Ölmezleri arasında bu yurdun...

Sinan Destanı

Feyzullah Sacit ÜLKÜ

Taşı büyüledin, bir beste yaptın!
Taştan ses çağıladı fani dünyaya;
Ruhunda nasıl bir güzele taptın?
Gözlerini açtın hangi dünyaya?

Türk'ün yüreğinde tanrıyı buldun;
Kulaklar duymamış seslerle doldun;
Yoksa, yaratırken tanrı mı oldun?
Bu sırrı açarmı, sorun Mevlaya;

Taşlar dile gelmiş, heyecan olmuş,
Gökler kadar ulu bir vicdan olmuş,
Cansız madde şuur olmuş, can olmuş;
Diz çöküp başlamış sonsuz duaya;

Nasıl taş kesilmiş, fışkırıp kevser;
Üstünde ölmezlik havası eser..
Baktıkça beziyor bu engin eser
Ezelin fikrinde yanan hülyaya;

Bu hülya güneşin kalbinde vardı,
Yaradış demin de ruhunu sardı,
Bu taşlar ezelden seni aradı,
Tutulmuştu Sinan diye sevdaya;

Bu eser en derin bir sır düğümü;
Bu eser toprağa gömmüş ölümü,
Bu eser bağladı çılgın gönlümü;
Aklın gözlerini yakan dehaya;

Yüzlerce minare, kubbe ve eyvan
Dört secdeyle dururlar divan.
Bu güneş kandilli ilahı tavan.
Benziyor sonsuzluk denen saraya.

O nasıl dahi ki taşı besteler.
Türk'ün hiç ölmiyen ruhunu söyler;
Bu ne mucizedir, titrer yürekler
Bağrıyor (TÜRKÜM !) diyerek kaya !

Ampullar yanıaca şimdi apansız
Oldu dört minare dört hevenk yıldız;
Elmas kemerlerle işveli dört kız
Şevkinden fırladı sandım havaya.

Bu anıt önünde doldum, çağıladım
Kalbimde ateşten düğüm bağladım.
İçimden hıçkırık geldi ağladım.
Mecnun aşık olmuş gibi Leylâya

Atilla Romaya akmıştı; bakın;
Sinan da ediyor göklere akın.
Güneşler sonsuzluk bize pek yakın
Şimşekler, müjdelar ver Attilâya.

Türk'üm inanmışım; Uludur şanım?
Nasıl kucaklamaz göğü inanım?
Göğün sırlarını koca Sinan'ım
Taşlara söyledi, Celal'im nay'a

Muhammed ruhları saran güneşti,
Sinan karanlıkla hayli güreşti,
Farabi sırlarda sesleri deşti..
Oğuz doğan aydı köline dünyaya !

Sümer bir boyumuz.. İlk ateş bizbe..
Mucizeler dolu tarihimizde..
Yeni bir çağ açan Fatih, Denizde
At oynattı, gemi saldı karaya !

Ölümü çiğneyen bir ruh Alpaslan
Yavuz gökten yüze ölkü ve inan:
Kırallara taşlar veren Süleyman
Tacını öptürdü bir Avrupaya..

Cengiz, Demir birer şahlanmış ateş
Mete, Kılıcaslan şimşeklere eş.
Her çağda yükseldi yeni bir güneş..
Şan verdiler Türklük deni anaya..

Daha bilinmeyen binbir kahraman
Dalgalar yaratır, durur mu ummanı ?
Doğacak yüzlerce deha ve iman ;
Bakın geleceğe; Sonsuz aynaya !

Ülkülere tapan, ey Sacit Ülkü;
Kulaklarda bir gün çınlar bu türkü.
Nasıl da sığdırdın şiirine Türk'ü?
Nasıl kucak aştın akan deryaya?..

Konya Halk Sazcıları:

Ahmet Çopur

Ş. U.

1315 yılında Konyanın fakı dede mahallesinde doğmuştur. Evvela mahallesinin ilk mektebine gitmiş ve orayı bitirdikten sonra da topraklık ruştlyesinde devam etmiştir bilhassa, kendisindeki müzik merakı babasının dikkatini çekerek oğluna kenli eliyle tezkene tutmak usulünü öğretmiştir. Babası meşhur sazıcılardan aşık Çopur İsmaildir.

Ahmet Çopur, orta tahsilini ikmal ettikten sonra, sanata heves etmiş ve iki tene bir konduracının yanında bu sanatı öğrenmiştir. pek az bir zaman bu sanatta kalabilmiş ve ikinci bir sanat öğrenmeye kendini vermiştir. Bu esnada kardeşi Seyit Mehmet'in dükkanında ekmekçilikle meşkul olmuştur. Bu sanattaki devam müddeti askerliğe çağrılınca kadar devam etmiştir.

Ahmet Çopur gerek orta tahsilini takip ettiği sıralarda olsun ve gerekse ondan sonraki zamanlarında daima gecelerini pek sevdiği çalgısına bağışlıyordu. Pek çok zamanlarını Konyanın sazlı kahvelerinde geçiriyordu. 1938 yılına kadar ekmekçilik sanatında kalmış ve ondan sonra Anadolu şehirlerinde geziler yapmağa başlamıştır.

Bugün Ahmet Çopur'un Konyanın dışında kalmış birçok büyük şehirleri dolaşmış yazdığı hisli şiirleri yanında, içli besteleride vardır. Tezkenesi itibariyle ağası Seyit Mehmet yanında daha kuvvetlidir. Ve Çopur İsmail'in sazda temamiyle muhakkibi bulunmaktadır. Birçok pilâkları olduğu halde, maalesef pi-

yasada pek seyrek rastlanmaktadır. Sanatkâr vaktiyle evlenmişse de uzun müddet beraber kalamamıştır. Şimdi elinde sazi Anadolu şehirlerini dolaşmaktadır. 10 yılı geçmiş bir zaman oluyor ki Konya sazlı kahveleri Ahmet Çopur'un tatlı tezkenesini dinlemekten mahrum kalmaktadır. Bununlaberaber sazıcılar arasında en çok alkış toplayan birisi olarak hatırlanmaktadır.

Tip itibariyle: büyük ve iri gövdesi, büyük ve ala gözleri, kumral saçlarıyla bakanlara heybet vermektedir. Ahmet Çopur sazda ne kadar selahiyet ve kuvvet sahibi olmuşsa, yiğitlik, cömertlikde de aynı kudreti gösterir bir Konya efesidir. Anadolu dağlarında, aşkı-yahk alemlerinde tanıdıklarının sayısı pek çoktur.

Bir çok dağlar ve uzun yaylalar onun atının izlerini ve coşkun sesinin uğultularını taşımaktadır. Onu günümüzün Türkiye şehirleri dolaşıcısı diye adlandırmakta mümkündür? Anadolu ilcelerini Ahmet Çopur, kalemiyle değil tezkenesiyle zengin halk türkülleri terennüm ederek ziyaret etmektedir.

Ezgilediği pekçok türkülleri arasında hatırlıyabildiklerimin sayısı pek azdır. Bülbül' Aman kırat, Hapsane hatırası,... eklenecek daha pek çok türkülleri sayılabilir. Konyada çağrılan türküllerin hemen bir haylısında parmağı vardır. Kendisi çok sevilen ve çok dinlenmesi arzu edilen bir sanatkardır.

KONYADA

SEVMEK...

Bekir Sıtkı Erdoğan

Babam Hacı Hüseyin
Efendinin aziz ruhuna !

Benim yarım bezden kilim
Dokunur Konya'da Konya'da
Bülbül gibi dertli dilim,
Şakır Konya'da Konya'da

Kardeşim kendinden geçmiş,
"Nur," çeşmesinden su içmiş,
Hasret kitabını açmış,
Okur Konya'da Konya'da.

Gurbet ekmek, ben katığım,
Nişansız düşmüş tetiğim,
Yazılmış nüfus kütüğüm,
Şükür! Konya'da Konya'da.

Mevlâna'nın sezmediği,
Mantıkların çözmediği,
Kitapların yazmadığı,
Fikir Konya'da Konya'da

Ayrılırken geçmiş tekme,
Yakma gurbet onu yakma,
Burda gezdiğine bakma,
Bekir Konya'da Konya'da!

Ermis bahçesinde Yeşil Türbenin
Duymuş Mevlânayı her nefesinde!
Şimdi bir efsane ruhu müzenin..
Sezdim varlığını Ney'in sesinde!

Şimdi bahçesinde mezar ve taş yok
Sordum: Gösterildi bir ağaç dihi !
Sordular: Haniya gözünde yaş yok
Dedim Mekânsızdır aşkın sahibi!..

Resmini aradık yıllardan beri
İsterdim: Bu benim babam mı! demek.
Gözle görünür mü insan cevheri?
Ne mutlu bir yazı görmeden sevmek.

Celal Çımrılı

Komitelerin Nisan ayı içinde çalışmaları

Dil ve edebiyat :

İkinci İnönü zaferinin 27 ci yıl dönümü münasebetiyle ev salonunda bir anma töreni yapılmıştır. Törende Kurmay Binbaşı Muammer Ülgen tarafından günün önemini belirten faydalı bir konuşma yapılmış ve bundan sonra bu konuda yazılmış şiirleri Halkevli gençler okumuşlardır.

Yine bu ay içinde Şinasi Özdenoğlu tarafından (Edebiyatımızın bugünkü meseleleri) konusu altında uzun bir konuşma yapılmıştır. Hatip, bu konuşmasında bugünkü edebi hareketlerimiz üzerinde durmuş şiirin, şairin topluluktaki fayda ve tesirlerinden bahsetmiştir. Bundan sonra, müteaddit gençler tarafından genç şairlerin eserlerinden alınma örnekler okunmuştur.

Güzel sanatlar :

Mimar Koca Sinan'ın ölümünün (360) cı dönüm yılı için Sultan Selim camii önünde bir kutlama töreni yapılmıştır. Törende, hep bir ağızdan söylenen İstiklâl marşını müteakip (Halkevi) başkanı tarafından günün önemi belirtilerek tören açılmış ve bunu müteakip Yüksek Mühendis Fakih Özlen tarafından Sinan'ın tekniği hakkında pek olgun bilgileri toplayan bir konuşma yapılmıştır.

Bundan sonra, müteaddit halk-

evli gençler tarafından sinan için yazılmış şiirler okunmuştur. Bilhassa, gençlerin heyecanlı okuyuşları dinleyiciler üzerinde pek derin ilgiler uyandırmıştır.

Akşam ise ev salonunda zengin bir halk kütlesi huzurunda yüksek Mimar Kemal Altan SİNAN'ın sanatını anlatmıştır! Hatip, tarihinin pek eski devirlerinden başlayarak SİNAN'a kadar olan sanat hareketlerimizi bütün içelikleriyle açıklamıştır.

Büyük bir sikleti SİNAN'ın yapılarında gören hatip, SİNAN'ın ölümünden sonra bile eserlerinin kendi adı gibi yüksekte, bütün ulusun kalbinde yaşadığını tath ve çekici bir dille anlatmıştır.

Temsil :

İlgün Halkevinin daveti üzerine mezkûr İlceye 15 kişilik bir gurupla gezi yapmış ve orada "Tufan,, ve "Bir İlan hatası,, piyeslerini büyük başarı içinde temsil etmişlerdir.

Köycülük :

Merkez köy muhtarlarına açılmış olan kursun devamı müddetince muhtarlarla köy ihtiyaçlarına aıl muhtelif konularda görüşmeler yapmıştır. Kurs nihayetinde ise kendilerine ayrıca saz sanatkarlarına havalar çal dırtmak suretiyle tath ve neşeli bir ev hayatı yaşatmışlardır.